

ANKARA HANLAR BÖLGESİNDE BULUNAN HANLARI KORUMA YÖNTEMİ OLARAK KÜLTÜREL ROTA ÖNERİSİ¹

AS A METHOD OF PROTECTING THE INNS IN ANKARA INNS REGION: CULTURAL ROUTE PROPOSAL

Betül ZOBİ¹, Özlem SAĞIROĞLU DEMİRCİ²

¹Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara / Türkiye

²Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Ankara / Türkiye

ORCID NO: 0000-0001-5963-7370¹, 0000-0001-6708-3208²

Öz: Kültürel rotalar, farklı kültürlerle ait topluluklar veya etnik gruplar arasındaki hareketlilik ve kültür paylaşımından kaynaklanır. Belirli bir coğrafya veya tarih dilimi çerçevesinde gerçekleşen bu ilişki içerisinde çok katmanlı kültürel bir birikim barındırır. Kültür rotaları; tarihi ve mimari değerleri seyahat yoluyla korumak için tercih edilen koruma araçlarından biridir.

Amaç: Bu çalışma ile amaçlanan, Ankara Hanlar Bölgesi'nde mevcutla işlevlendirilmiş olan hanlarla birlikte, bölgede bulunmasına rağmen atıl kalmış hanların korunması ve işlevlik kazandırılmasına yönelik bütüncül bir koruma yönteminin önerilmesidir.

Yöntem: Kültürel rota hakkında literatür taraması yapılmış, bölgede bulunan hanların mevcut durumları, işlevleri veya günümüze ulaşamamasının nedenleri incelenmiştir. Bölgenin analizi sonucunda kültürel rota önerisi oluşturulmuştur.

Bulgular: Bölgede bulunan hanlardan; Rençber han, Kıbrıs han, Yenisaray han ve Yeni han'ın atıl durumda olduğu ve koruma önemlerinin alınmadığı, Kıbrıs Han'da ise bakımsızlık sonucu statik bozulmalar meydana geldiği görülmüştür.

Sonuç: SWOT analizi verilerine göre kurgulanan rota önerilerinin; değişen turizm anlayışının gerektirdiği müdahaleler ile bölge kalkınması ve tanıtılması için önemli bir potansiyel barındırdığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda bölge hanlarının dönüşümü ve kullanımının; çevrenin bütüncül dönüşümünü olumlu etkileyeceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür Turizmi, Rota, Ankara, Kültürel Miras, Kervansaray

Abstract: Cultural routes result from the mobility and cultural sharing between communities or ethnic groups belonging to different cultures. This relationship contains a multi-layered cultural accumulation. Cultural routes; preferred to preserve historical and architectural values through travel.

Aim: The aim of this study is to propose a holistic conservation method for the protection and operability of the inns that are currently functional and idle inns in the Ankara Khans Region.

Method: A literature review about the cultural route has been made, functions of the inns in the region have been examined. Cultural routes proposal was created.

Results: Among the inns in the region; It has been observed that Rençber inn, Kıbrıs inn, Yenisaray inn and Yeni inn are idle and their protection measures are not taken, while in Kıbrıs inn, static deterioration has occurred as a result of neglect.

Conclusion: Route suggestions based on SWOT analysis data; It has been determined that it has an important potential for the development and promotion of the region with the interventions required by the changing tourism understanding. Transformation and use of regional inns; It has been determined that it will positively affect the holistic transformation of the environment.

Keywords: Cultural Tourism, Route, Ankara, Cultural Heritage, Caravanserai

¹ Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Betül ZOBİ, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı Ankara / Türkiye, betulzobi@gazi.edu.tr, Geliş Tarihi / Received: 28.09.2022, Kabul Tarihi / Accepted: 15.08.2024, Makalenin Türü / Type of Article (Literatür - Derleme / Literature - Review), Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None, Etik Kurul Raporu / Ethics Committee Report Yok / None

GİRİŞ

Ankara, bulunduğu konum sebebi ile geçmiş medeniyetler tarafından sürekli yerleşime konu olmuş, günümüzde ise Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemine ait çok sayıda esere ev sahipliği yapan bir kenttir. Tarih boyunca askeri, ticari ve sosyal yaşam alanı olarak kritik bir öneme sahip olan Ankara; Cumhuriyetle birlikte başkent olması ile önemini arttırmıştır. Anadolu'nun merkezinde bulunması, tarihte tiftik (sof) üreticisi konumunda olması da sürekli ticari kervanların ziyaretini sağlamıştır. Ticaretin izleri ise günümüzde geleneksel kent merkezinin kalan izlerinin yoğunlaştığı, Ulus Atpazarı mahalinde, Ankara Kalesi çevresinde; ticaret hanları ve bedesten özelinde görülebilmektedir.

Osmanlı döneminde ticaret merkezleri, bedesten çevresinde zamanla inşa edilen hanlar, dükkanlar vb. vakıf yapıları sayesinde bir bölgenin genişlemesi ile oluşmaktadır (Tunçer, 2013). Zamanla ticaretin ve üretimin merkezi olan bu ticaret merkezleri, kervanlarla gelen yerli ve yabancı tüccarlar ile yerel halk arasında gerçekleşen alışverişler sayesinde gelişerek daha da bilinir hale gelmişlerdir. Ankara Ulus bölgesi de Mahmut Paşa Bedesteni çevresinde birçok han ve dükkanın inşa edilmesiyle tarihte önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Bununla birlikte Ankara ve çevresinde Tiftik (sof) üretiminin; dolayısı ile ihracatının yapılması da bölgeyi kervanların ve seyyahların uğrak noktası haline getirmiştir. Ancak Ankara ticaret merkezi ve merkezi tanımlayan hanlar, 19. yüzyıl sonrasında artan göçü karşılayabilmek için yapılan

planlarda farklı ticari merkez önerilmesi sonucu önemini yavaş yavaş yitirmiştir. Zaman içinde niteliksiz ticaretin de yoğunlaşması ile yer yer çöküntü alanı haline gelmiş, alt kültür gruplarının uğrak alanı olmuştur. Bu durum bölgenin güvensizleşmesini de getirmiş; nitelikli yapıların korunmasını zorlaştıran bir unsur olmuştur. Bununla birlikte Avrupa'da gelişen koruma bilinci sonucu ulaşılan kabullerin kanunlaşmasının ülkemizde ancak 1967 Venedik tüzüğü ile başlaması, Ankara kale ve çevresinin korunması gerekli sit alanı olarak tespit edilmesinin 1980'li yıllarda gerçekleşmesi ve bu süreçte korumaya dair önlemlerin alınamaması; uzun yıllar bölgedeki hanların zarar görmesine ve köhneleşmesine sebep olmuştur.

Özdemir, 1785-1840 yılları arasını kapsayan çalışmasında Hanlar bölgesinde otuzun üzerinde han olduğunu, 1927 yılında bu hanların 22'ye düştüğünü belirlemiştir (Sevgi & Eskici, 2020). Bu hanlardan günümüze 12 tanesi ulaşabilmiş olmasına rağmen, bunların üç tanesi atıl durumda olup sınırlı kullanılmakta / kullanılmamakta; bir tanesi ise yıkılma sürecindedir.

Bölgede, yarışma veya doğrudan temin yöntemi ile elde edilen koruma amaçlı imar planlarının sağlıklı sonuçlar doğurabilecek uzun süreler boyunca yürürlükte bulunmaması, hukuki süreçlerin uzayarak planların uygulanamamasının yanı sıra, yangınlar, bölgenin niteliksiz ticarete yönelik değişimi, ihracatı sağlanan tiftiğin Avrupa'da üretilmeye başlaması, ekonomik çöküş gibi birçok sorun bu önemli merkezin önemini yitirmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla da

içinde bulunan ve ticari merkezi tanımlayan yapılarla birlikte, çevresinde bulunan geleneksel konut dokusunun ve anıtsal yapıların zarar görmesine sebep olmuştur.

Son yıllarda, koruma ve kullanıma yönelik bilincin artması ile birlikte bölgenin rehabilitasyonu amacıyla kale ve çevresinde gerçekleştirilen sağlıklaştırma, onarım ve restorasyon çalışmaları ile bölgede bulunan çok sayıda yapıya müdahale edilmiş; alan yeni tasarımlarla zenginleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda kullanılabilir yapı sayısı artarak, proje kapsamında çoğunlukla ticari ve turistik amaçlara yönelik işlevlendirilmiştir. Yapılan çalışmalarla bölgenin kullanıcı profili de dönüşerek güvenliği ve bilinirliği artmıştır. Bölgede bulunan önemli hanların bir kısmı ise, restore edilerek otel, müze ve restoran gibi işlevlerle kullanıma açılmıştır. Günümüzde kale ve çevresinde yapılan bu düzenlemelerle; Roma Döneminden başlamak üzere tapınak ve kent kalıntıları ile birlikte, Selçuklu ve Beylikler Dönemi camilerini, Osmanlı Dönemi anıtsal ve sivil mimarlık eserlerini barındıran bu merkez önemli bir turistik ve ticari potansiyele kavuşmuştur.

AMAÇ

Bu çalışma ile amaçlanan, Ankara Hanlar Bölgesi'nde mevcutta işlevlendirilmiş olan hanlarla birlikte, henüz daha çalışma kapsamına alınmadığı için bölgede bulunmasına rağmen atıl kalmış hanların korunması ve işlerlik kazandırılmasına yönelik bütünlük bir koruma yöntemi oluşturulmasıdır.

Değişen seyahat anlayışı, çağdaş konfor koşulları vb. sebeplerle güncelliğini veya özgünlüğünü yitirmiş hanların, kültürel rota kavramıyla ele alınması, bilinirliğinin artması, yeniden yaşama katılmalarını sağlamak fırsatı araştırılmaya değer görülmüştür. Evrensel değerlere sahip ticaret yollarının bulunduğu bu bölgenin kalkınması, korunamayan kültürel miras değerlerinin korunması ve bölgenin kalkınması için bir yöntem önermek çalışmanın amaçlarını oluşturmaktadır.

KAPSAM

Çalışma kapsamında kültürel rota yöntemiyle koruma önerisi geliştirebilmek için kültürel rotaların özellikleri, tanımları ve örnekleri incelenerek araştırılmıştır. Bu bağlamda kültürel rotaların kuramsal çerçevesi, Avrupa'da ve Türkiye'de bulunan örnekler incelenmiştir. Türkiye'de bulunan Likya kültürel yolu bu kapsamda incelenerek, kültürel rota yöntemiyle korumanın sonuçları değerlendirilmiştir.

Çalışma alanı olan Ankara Hanlar Bölgesi'nin tarihsel süreci incelenmiş, bölgede bulunan hanların mevcut durumları, işlevleri veya günümüze ulaşamaması nedenleri gibi bilgilere yer verilmiştir. Yeni işlevle kullanılan hanların kullanıcıları ve işleticilerinin beklenti ve yaklaşımları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda yapıların mevcut ortamda işlevi ve devamında kültür rotası yöntemi ile nasıl korunması gerektiği tartışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bütüncül bir koruma anlayışına sahip çağdaş restorasyon kuramı kapsamında, günümüzde

han işlevini olması gerektiği bileşenleri ile devam ettirme olanaklarının kısıtlılığı da göze alınarak hanların işlevsel dönüşümler ve restorasyon yoluyla korunması öngörülmüştür. Bu bağlamda dönüşümün en uygun finansman kaynağı; çevrenin dönüşümüne de bağlı olarak “turizm” olarak tespit edilmiştir. Bu yapıların kültürel, sanatsal ve ticari anlamda bölgenin genel konjüktürüne uygun işlevlerle çağdaş yaşama kazandırılmasının yüksek turist sayısına ve dolayısı ile finansmana bağlı olması sebebi ile bu finansmanı sağlayacak yöntem olarak “kültürel rota” yoluyla koruma önerilmiştir.

ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Ankara Hanlar Bölgesi tarihte önemli ticaret yollarının uğradığı, sof yapımı başta olmak üzere, çok sayıda üretim mahalinin bulunduğu önemli bir merkezdir. Mahmut Paşa Bedesteni ve çevresinde üretilmiş ticaret ve konaklama mekânları ile kentsel bellekte önemli bir merkez olan bu bölge; değişen kent planları sonucu kent merkezinin kayması, bölgede bulunan hanların güncel ihtiyaçlara cevap verememesi gibi etmenler sebebiyle bir dönem atıl kalmış ve korunamamıştır. Kentsel bellekte taşıdığı bu izler ve tarihte önemli bir ticari merkez olması sebebiyle araştırma, Ankara Hanlar Bölgesi ve bölgede bulunan hanlar ile sınırlandırılmıştır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Tarihi yapıların özgün kullanımlarının sürdürülmesi veya yeniden kullanıma uyarlanması, bölgenin kalkınmasında ve kent planlamasında son derece önemlidir. Zaman içinde sosyal, fiziksel, ekonomik sebepler

veya değişen konfor ihtiyaçları ve teknolojik gelişmeler sebebi ile mevcut tarihi yapılar atıl kalmıştır. Bu yapılar geçmiş medeniyetlere yönelik çok sayıda veriyi barındıran bir tarihi belge niteliğinde olmaları, mekânsal kurguları ve sahip oldukları hacim ile estetik/teknik değer taşımaları anlamında önemli ve potansiyel sahibidirler. Ancak bu tarihi yapıların bir kısmı onarılarak çağdaş yaşamda kendine yer bulmasına rağmen bir kısmı köhneme sürecine devam etmekte olup, bir kısmı da bu sürecin sonunda veya çeşitli imar faaliyeti ve afetlerle yok olmuştur. Tüm bu hanların ve hanların birlikte bir bütün oluşturarak korunmasının mümkün olup olmadığı; bu kapsamda nasıl bir çözüm olabileceği de bu çalışmanın problemi oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ

Araştırmanın alt problemi, kültürel bir rotanın oluşturulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Ankara Hanlar Bölgesi’nde bulunan tarihi hanların bütüncül olarak değerlendirilmesi ve bir kültürel rota kurgusu kapsamında turizm aracılığıyla korunması, sürdürülebilir bir koruma yöntemi olarak mümkündür.

Alt Hipotez

Ankara Hanlar Bölgesi’ndeki tarihi hanların korunamama sebebi, hanların tekil olarak ele alınması, bağlamsal ve bütüncül olarak tümünün düşünülmeden kısmi olarak işlevlendirilmesidir.

KÜLTÜREL ROTALARIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), kültürel rota kavramını “endüstri ve arkeolojik mirasın, anıtsal niteliği olan değerlerin, değerlerini arttıracak bir şekilde ve somut olmayan kültürel miras unsurlarıyla bir rota dâhilinde yorumlanması sistemi” olarak açıklamaktadır (ICOMOS, 2008). Kültürel rota kavramının düşünsel süreci 1960’da UNESCO tarafından yapılan bir toplantıda kültürel miras yolu ve kültürel rotalar kavramlarının gündeme getirilmesi ile başlamıştır. Dünya miraslarının korunması adına büyük ölçekli çalışmalar ve anlaşmalar yapan bu kuruluş; kültürel rotaları dünya mirası olarak değerlendirmiş ve koruma kapsamına almıştır (Öztürk vd., 2020). ICOMOS’un 2008 yılında yayınlanan Kültürel Rotalar Bildirgesi (Charter On Cultural Routes) çalışmasında, “Kültürel Rota” kavramının genişletilmiş uluslararası geçerliliği olan tanımı yapılmıştır. Bu tanımda Kültürel rotalar, “Kara, su veya başka bir ortamda bulunup fiziksel olarak tanımlanabilen ve aynı zamanda kendine özgü çekiciliklere ve tarihi özelliğe sahip olan, insan etkileşimleri sonucu oluşmuş olan rotalardır” ve “Önemli zaman süreçleri boyunca insanlar, ülkeler, bölgeler ve hatta kıtalar arasındaki çok boyutlu ve sürekli mal, fikir ve bilginin karşılıklı hareketini ve değişimini halen yansıtan rotalardır” şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca “Bu süreci ilişkide bulunduğu somut ve somut olmayan kültürel miraslara yansıtıp karşılıklı etkileşim sağlayan, tarihsel bağlantıları ve varlığı ile ilişkili kültürel özellikleri hareketli bir sistemle bütünleştiren

bir çeşit iletişim rotasıdır” tanımı da mevcuttur (Öztürk vd., 2020; ICOMOS, 2008).

Kültürel rotalar tarihsellikleri açısından “Tarihin bir döneminde belirli bir amaca yönelik kullanılmış yol güzergâhları” ve “yeni kurgulanmış rotalar” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu kapsamda incelenen kültür rotaları da temaları, işlevleri, kapsamı gibi alt başlıklara ayrılmaktadırlar. Tarihin belirli bir döneminde belirli bir amaca yönelik kullanılmış rotalar ticari, askeri, keşif, dini yolculuk, tarihi kişilikleri yol güzergâhı gibi karakteristik özelliklerin bir veya bir kaçını barındırması halinde kültürel rota olarak tanımlanmaktadır. Kültürel rotalar; ICOMOS Kültürel Rotalar Uluslararası Bilimsel Komitesi (CIIC) tarafından 2008 yılında yayınlanan Kültürel Rotalar Tüzüğü’nde sınıflandırılmışlardır. Bu sınıflandırmaya göre rotalar; bölgesel kapsamına göre ulusal, bölgesel, yerel, kıtalar arası olarak; kültürel kapsamına göre ise bir kültür bölgesinde veya kültürel değerlerin oluşumunda ya da gelişiminde izlenen etkilenme sürecini paylaşmış veya paylaşılan coğrafi alanlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Bir diğer sınıflandırma çeşiti ise amaç ya da işlevine göre olup, bunlar ekonomik, politik sosyal, veya kültürel özelliklere göre çok boyutlu bir bağlamda paylaşılabilir. Sürecine göre sınıflandırılan rotalar, siyasi, sosyal ve ekonomik, kültürel değişimlerin etkisiyle evrimleşenlere karşı artık kullanılmayan öğeler olarak belirlenmiştir. Ek olarak doğrusal, dairesel, radyal veya ağ formu ile yapısal özelliklerine göre; kara, deniz, karma veya diğer fiziksel ortamlara göre değişim

gösteren yollar da doğal yapısına göre başlığında sınıflandırılmaktadır.

Türkiye Kültür Rotaları

Türkiye’de kültür rotaları genellikle sivil toplum kuruluşları ve belediyeler aracılığıyla oluşturulmaktadır. Kültür Rotaları Derneği, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, İpek Yolu Kültür ve Sanat Araştırmaları Derneği bu kurumlardandır. Bu kurumlar tarafından hazırlanan yayınlar, kitaplar ve rota planlama rehberleri

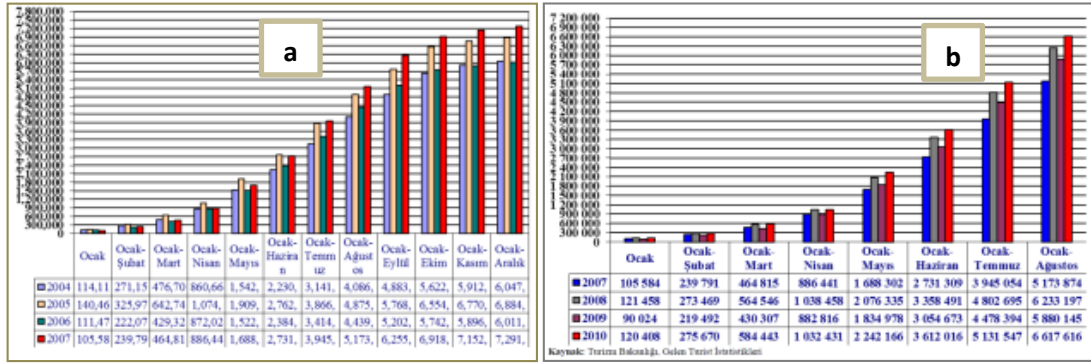
çalışmalara ışık tutmaktadır, ayrıca kurum ve kuruluşlar yaptıkları çalışmalar neticesinde belirledikleri kültürel rotanın Avrupa kültür rotası olabilmesi için Avrupa Konseyine başvuru yapabilmektedir. Türkiye Kültür Rotaları Derneği’nin 2017 yılında yaptığı çalışma “Türkiye’de yerel, ulusal ve uluslararası rotalar” listesine göre bisiklet yolu, doğa, kültür, barış, tarih, inanç, gastronomi, zeytin bağ temaları kapsamında 20 adet kültürel rota mevcuttur (Şekil 1).



Şekil 1. Türkiye Kültür Rotaları Derneği Kültürel Rotaları (Cultural Routes Society, 2020)

Koruma planlamasının kültürel rota kapsamında yapılmasının birçok yönden faydası mevcuttur. Bunun bir örneği, Türkiye’de Likya yoluna ait kültürel rota çalışmalarının sonuçlarında görülmektedir. Likya yolu; 509 km uzunluğunda olup, 17 likya şehrini bağlayan, Anadolu’da M.Ö. 2000’li yıllara tarihlenen, günümüzde yürüyüş rotası olarak kullanılan eski bir ticaret yoludur. Likya Yolu turizme 1999 yılında açılmış, 2003 yılı sonrası bilinirliği

artmıştır. Bastemur’a göre 2004-2007 ve 2007-2010 yılları arasında Likya bölgesine yapılan kültürel rota çalışması somut olarak ziyaretçi sayısını arttırmıştır (Şekil 2). Likya Yolu yerli turistler tarafından sıkça kullanılmış bu durum; endemik bitki türlerinin korunup tanıtılması, doğal yürüyüş parkurlarının kazandırılması, antik kentlerin tanıtılması ve korunması ve turizmin canlandırılması gibi önemli başarıya sonuçlara sebep olmuştur (Bastemur, 2011).



Şekil 2. Likya Bölgesine Gelen Turist Sayısının Yıllara Göre Dağılımı (a) 2004-2007, (b) 2007-2010 (Baştumur, 2011)

İncelenen örnekte görüldüğü üzere kültürel rotalar; kültürel değerler, bilgi, dil, din vb. değerlerin toplumlar arasında paylaşımı ile katmanlaşan ortak kültür mirasının tanımlandığı alanlardır. Bu kültürel etkileşimi sağlayan bir iletişim aracı olan rotalar, barındırdıkları değerler itibarıyla günümüzde başarılı birer kentsel dönüşüm ve koruma yöntemi olarak kullanılmaktadır. Bir bölgenin kültürel rota olarak planlanabilmesi için gerekli değerlerden bazıları; bölgenin tarihteki yeri ve önemi, mimari değerlere sahip olması, rotanın işlevi ve kültürel rotanın bölgeye katkı sağlama potansiyeli, kültürel mirasın korunması ve tanıtılmasının sağlanmasıdır. Ankara Hanlar Bölgesi'nin barındırdığı çok katmanlı kültürel miras değerleri, tarihte önemli bir ticaret merkezi olması ve kervan yollarının oluşturduğu izleri barındırması yönüyle kültürel rota oluşturularak korunmaya değer bir alan olarak görülmüştür. Bölge günümüzde önemli bir turistik merkez konumundadır. Kültürel rotanın kurgulanması ile bölge esnafının ekonomik olarak kalkınması, köhnemiş ve atıl kalmış yapı stoklarının yaşatılması ve korunabilmesi potansiyeli barındırması sebebiyle bu alanın kültürel

rota olarak kurgulanması önemli görülmüştür.

BULGULAR

Ankara Hanlar Bölgesi'nin Analizi

Çalışma alanı Ankara Kalesi surlarının dışında kalan tarihi turistik bir bölgedir. Ankara'nın tarihte çok sayıda kervan yolu üzerinde bulunması ve farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olması, Ankara genelinde ve hanlar bölgesi özelinde çok katmanlı kültürel ve mimari değerleri barındırmasına sebep olmuştur. Ankara Hanlar Bölgesi; Kale surları, bölgede bulunan geleneksel konut dokusu, Selçuklu ve Beylikler Döneminde inşa edilmiş mescit ve türbeler, Roma ve Bizans Dönemi kalıntıları, bedesten ve çok sayıda han barındıran önemli bir merkezdir (Şekil 3.). 15. yüzyılda inşa edilen Mahmut Paşa Bedesteni ve çevresinde üretilen çoğunlukla 16. yüzyılda inşa edilen ticaret ve konaklama hanları bulunmaktadır. Bölgede bulunan Galatya (Galatia) İmparatorluğu döneminde inşa edildiği tahmin edilen kale surları içinde oluşan yerleşimler, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Döneminde de kullanılmıştır (Aktüre, 1978). Günümüzde bölgede; 16. yy-

19. yy. arasında inşa edilmiş mescit ve camiler bulunmaktadır. Bu camilerden Arslanhane Cami (Ahi Şerafettin Cami) ise 2023 yılında UNESCO Dünya Mirası Alanlarının geçici listesi'ne alınmıştır. Galatya, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine ait belge niteliğinde bir çok yapıyı ve dokuyu barındıran bu bölge, Dünya Mirası adayı cami ve tescilli çok sayıda konut, dükkan, mescit, han barındırması ve önemli bir turistik merkez olması sebebiyle kültürel rota ile korunma potansiyeli barındırmaktadır. Bölge bu haliyle kültürel rotalar için gerekli önemli bileşenleri barındırmaktadır.

Bölgede bulunan yapıların büyük bir kısmı onarım ve restorasyon çalışmaları sonucunda ticari ve turizme yönelik işlevlendirilmiştir.

Bölgenin günümüzde bilinirliğini sağlayan en önemli faktör tarihi Ankara Kalesi'dir. Ek olarak UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunan Arslanhane Camii ve çok sayıda tescilli yapı bölgenin turizm açısından önemli değerlerini temsil etmektedirler. Ankara Surları giriş kapısı, Koç Müzesi ve Çukur Han'ın sınırlayıcılarını oluşturduğu meydan; otopark, taksi durakları ve geniş yollara yakınlığı bakımından önemli bir odak noktasıdır. Meydan, sonrasında geleneksel dokuya uygun olarak mevcut kılcal, dar sokaklara açılmaktadır (Şekil 3). Bu bağlamda bölgede tanımlanacak rota önerileri için önemli bir odak olan Kale girişi meydanı ulaşım arterlerine, otoparka yakınlığı sebebiyle rota giriş ve çıkış noktası olarak tanımlanmıştır.



Şekil 3. Ankara Hanlar Bölgesi Önemli Noktaların Haritadaki Konumları

Bölgede otel, müze, otopark, depo, ticaret ve sanat merkezi işleviyle kullanımlar mevcuttur. Bölgenin yoğun kullanım sebepleri turizm, ticaret ve kültürel aktiviteler olup, bölgede çok sayıda ticari ve turistik amaçla hizmet veren yapı mevcuttur. Tarihi yapılarda ise sanatçı, antikacı ve zanaatkarlar yoğunluktadır. Bölge ayrıca

turistik ve alışveriş amaçlı yoğun kullanıcıya halihazırda sahip durumdadır.

Geleneksel dokunun hakim olduğu bölgede sokaklar birbiri ile birleşmekte, çoğu dar sokak, küçük tek ya da iki katlı genellikle ticari amaçla kullanılan yapılardan oluşmaktadır. Bölgede bulunan dükkânların büyük bir kısmı hava kararırken

kapandığından ve bölgede konut kullanımı bulunmadığından, gece güvenlik problemi ortaya çıkmakta, bu sebeple bölgenin akşam kullanımı öngörülememektedir. Bölgede yapılan çalışmalar sonucunda çevresel gürültü düzeyinin de sınır düzeyi üzerinde olduğu, dolayısıyla bölgenin gürültü sorunun olduğu da görülmüştür (Demirel & Özçetin, 2018).

Ankara Hanları Mevcut Durum Analizi

Ankara Hanlar Bölgesi, Ulus, Atpazarı denilen Ankara Kalesi yakınında bulunan bölgede bulunmaktadır. Ticaret ve kültürel faaliyetler için son derece önemli bu bölgede, 1785-1840 yılları arasını kapsayan çalışmada

Özdemir; 30 'un üzerinde hanın varlığından söz etmiş 1927 yılında bu hanların 22' ye düştüğünü belirtmiştir (Aktüre, 1975). Bakırer ve Madran'ın (1984) yaptıkları çalışmada bu hanların sayısı 12 olarak tespit edilmiştir (Çakır vd., 2020; Madran, 1996). Tunçer'in hazırladığı, 19. yüzyıl başlarına kadar ulaşan vakıf kökenli Ankara hanlarının kullanımı tablosuna göre, 15 hanın mevcudiyeti, bu hanların 19. yüzyılda konaklama, ticaret ve üretim gibi işlevlerle kullanıldığı görülmektedir. Bu hanlardan yeni hanın kullanım durumu bilinmezken, tabloda (Tablo 1.) belirtilen işlevlerin birçoğunun günümüzde değişmiş olduğu görülmektedir (Işıklar Bengi & Sağiroğlu, 2020).

Tablo 1. Hanların 19. yy ve 21. yy Kullanım Durumları ve Revizyonu (Işıklar Bengi & Sağiroğlu, 2020)

Han adı	19. yy Kullanımı	21. yy Kullanımı
Bakır Hanı	Bakır Eşya Ticareti + İmalatı	Günümüze ulaşamamıştır.
Kapan Hanı	Gıda + Un Satışı	Günümüze ulaşamamıştır.
Mahmut Paşa Bedesteni	Sof Ticareti + Kumaş ve Değerli Eşya Alımı Satımı	Anadolu Medeniyetler Müzesi
Kurşunlu Han	Ticari + Konaklama	Anadolu Medeniyetler Müzesi
Suluhan	Konaklama	Ticaret (Zücaciye, nalburiye, billuriye, baharatçı vb.)
Zağfirancı Hanı	Konaklama	Rahmi Koç Müzesi
Çengel Han	Ham Deri + Tiftik + Yapağı + Yün	Rahmi Koç Müzesi
Penbe Han	İplikçi + Bezci	Günümüze ulaşamamıştır.
Yeni Han	?	Günümüze ulaşamamıştır.
Çukur Han	Konaklama	Konaklama
Pilavoğlu Hanı	Konaklama	Gastronomi, turistik ticaret
Tuz Hanı	Ticaret	Günümüze ulaşamamıştır.
Kıbrıslı Hanı	Ticaret	Günümüze ulaşamamıştır.
Tahtakale Hanı	Demirciler + Kalaycılar	Günümüze ulaşamamıştır.
Pirinç Hanı	Gıda + Pirinç + Bakliyat	Yapının aslının 1930'lu yıllarda yıkıldığı, yerine okul yapıldığı bilinmektedir. Günümüzde var olan pirinç han ise eski bir konağın restorasyon sonucu pirinç hanı olarak kullanılan halidir.

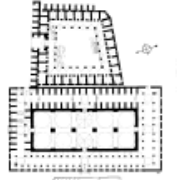
Kadastro haritasında ve Takbis sisteminde mevcut olan Çukur Han, Kurşunlu Han, Zafran Han, Pilavlıoğlu Han, Çengel Han, Kıbrıs Han,

Yeni Han Rençber Han'ın tescilli, Yenisaray Han, Yıldız Han'ın ise tescilsiz olduğu görülmektedir. 1980 yılında ilan edildiği

üzere sit alanı içinde bulunan bu yapılar Osmanlı ve Geç Osmanlı Dönemlerine tarihlenmiş olup 1. ve 2. Grup derecesinde bulunmaktadır. Pirinç Han, Bala Han ve Reçber Han'ın Çevresel 2. Grup, diğer tescilli hanların ise Anıtsal 2. Grup olduğu görülmüştür. Tapu kadastro bilgilerine göre Çukur ve Çengel Han Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait iken, diğer hanlar özel mülkiyet olarak kayıtlıdır. Takbis sisteminde han, dükkan veya ahşap ev olarak kayıtlı bu yapılardan Kıbrıs Han ve Yeni Han mevcutta ancak kullanım dışı iken, Yenisaray ve Yıldız Han'ın bugünkü işlevi bilinmemektedir (Çakır vd., 2020).

Kentiçi hanlarının plan şemaları, avlu, avluyu çevreleyen revaklar, revaklar gerisinde odalar ve ayrı olarak düzenlenmiş ahır bölümünden oluşmaktadır. Genellikle kâgir olan bu yapıların yapım malzemesi taş ve tuğladır. Nadiren ahşap eserler de görülmektedir. Osmanlı Dönemi hanlarının avlu ortalarında havuz veya mescit bulunabilmektedir. Hanların cephelerinde dükkân olan birimlerin de mevcut olabildiği görülmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen hanların mimari özellikleri ve mevcut durumları aşağıda tablolar halinde incelenmiştir.

Tablo 2. Ankara Hanlar Bölgesi Hanlarına ait Mimari Bilgiler

Hanın Adı	Banisi-Tarihi	Malzeme	Plan	Fotoğraf
Ankara Mahmut Paşa Hanı (Kurşunlu Han)	II Mehmet'in Sadrazamı Mahmut Paşa-1421	Kaba yonu, moloz, kesme taş, tuğla		
Çengel Han	Rüstem Paşa-1552	Kaba yonu taş, moloz taş, tuğla		
Çukur Han	Bilinmiyor-16-17. Yy.	Kaba yonu taş, moloz taş, tuğla, ahşap		
Zafran (Safran) Han	Kayseriyeli Safrancıoğlu Hacı İbrahim bin Mehmet - 1552	Kaba yonu ve Moloz taş, tuğla kemerler		 (Vehbi Koç Vakfı Ansiklopedisi, 2016)

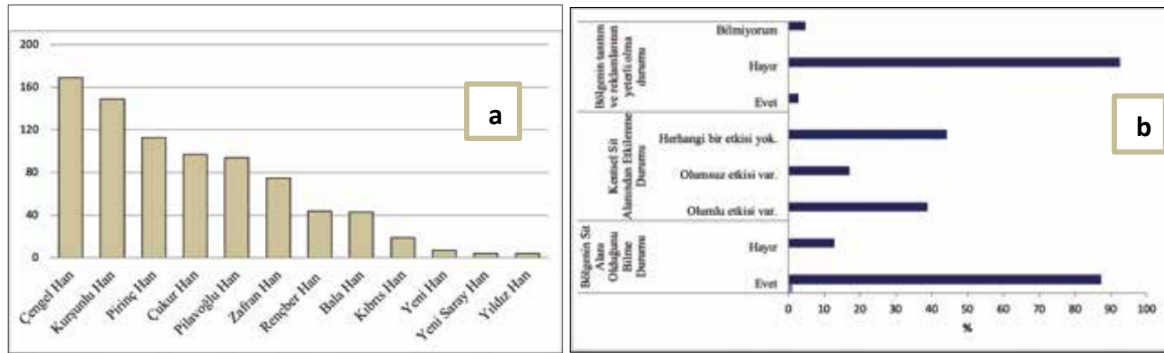
Pilavlıoğlu Han	Bilinmiyor-16.-17. yy	Taş, ahşap Kerpiç, tuğla		
Pirinç Han	Bilinmiyor-18.yüzyıl (1739)-sonrasında yıkılmış ve yerine okul yapılmıştır	Ahşap karkas ve kerpiç dolgu	Ulaşılamamıştır.	
Kıbrıs Han	Bilinmiyor-17. yy	Ahşap	Ulaşılamamıştır.	
Bala Han	Bilinmiyor-19. yy	Yığma taş- ahşap karkas arası kerpiç dolgu	Ulaşılamamıştır.	
Rençber Han	Bilinmiyor-Bilinmiyor	Yığma taş- ahşap karkas arası dolgu	Ulaşılamamıştır.	
Yeni Han (Yusufoğlu Hanı)	Bilinmiyor-16.-17. yy	Ahşap	Ulaşılamamıştır.	
Yenisaray Han	19.'uncu yüzyılın sonu	Karkas	Ulaşılamamıştır.	
Yıldız Han	19.'uncu yüzyılın sonu	Karkas	Ulaşılamamıştır.	

(Oygur, 2015)

Çakır ve diğerlerinin 2017 yılında Ankara Hanlar Bölgesi'nde gerçekleştirdiği anket verilerini aktardığı 'Ankara Hanlar Bölgesi'nin Mekansal Gelişimi ve Bugünkü Kullanıcı Profiline Değerlendirilmesi' adlı çalışmada elde edilen verilerden; bu çalışma kapsamında kullanıcı profilini ve sorunlarını tespit etmek için faydalanılmıştır. Çakır vd., (2020) 400 ziyaretçi ve 400 ticaret birimi çalışanı ile Ağustos- Eylül ayları arasında yüz yüze anketler yapmış, bölgeyi ziyaret edenlerin çoğunluğunun genelde yerli turist olduğu, yabancı turistlerin bölgeyi ziyaretlerinin Kurşunlu Han (Anadolu Medeniyetleri Müzesi) ile sınırlı olduğunu tespit etmiştir (Çakır vd., 2020).

Aynı çalışmada en çok bilinen hanın Çengel Han olduğu; Kurşunlu Han, Pirinç Han, Çukur

Han, Pilavlıoğlu Han ve Zafran Han'ın bilinirlik yüzdelerinin yüksek (Şekil 4-a), Rençber Han, Bala Han ve Kıbrıs Han'ın bilinirliğinin ise düşük olduğu görülmüştür. Bölge esnafının eski halini bildikleri ve şu anda atıl olan hanların, çoğunlukla yerinin ve varlığının bilinmediği görülmüştür. Yeni Saray Han ve Yıldız Han ise bilinirlik düzeyi en düşük olan hanlar olarak tespit edilmiştir. Ticaret birimi çalışanlarının görüşlerine göre (Şekil 4-b); katılımcıların %87, 25'i işletmelerinin sit alanı içerisinde yer aldığını bilmektedir ama katılımcıların %44, 25'i bu durumun işletmelerine bir etkisi olmadığını düşünmektedir. Çalışmaya göre; katılımcılar Ankara Kalesi, hanlar ve antikacıların bölge tanıtımında ön plana çıkarılması gerektiğini ve %92,50'si bölgenin tanıtımının yeterli olmadığını düşünmektedir (Çakır vd., 2020).



Şekil 4. (a) Ziyaretçilere göre Hanların Bilinirlik Düzeyi, (b) Ticaret Birimi Çalışanlarının Bölge Hakkındaki Bilgi Düzeyleri ve Görüşleri (Çakır vd., 2020)

Tüm bu veriler ışığında değerlendirildiğinde Ankara Hanlar Bölgesi'nin; tarihi, kültürel değerler barındıran ve önemli turizm potansiyeline sahip bir bölge olduğu; ancak alandaki han sahipleri ve çalışanlarından elde edilen sözlü bilgi ve yapılmış çalışmalar kapsamında atıl kalan hanların bilinmediği ve bu hanlar hakkında koruma önlemlerinin

alınmadığı tespit edilmiştir. Bir bölgeye ait doku bütünlüğünün fiziksel olarak korunması; tarihsel birliktelik içinde ve mekanda kurulan sosyal bağların korunması ile sağlanabilmektedir (Durgun Şahin, 2022). Bu bağlamda yapılara yönelik koruma olanaklarında, yapıların bilinmesi, ziyaret edilmesi de önemli bir kriter

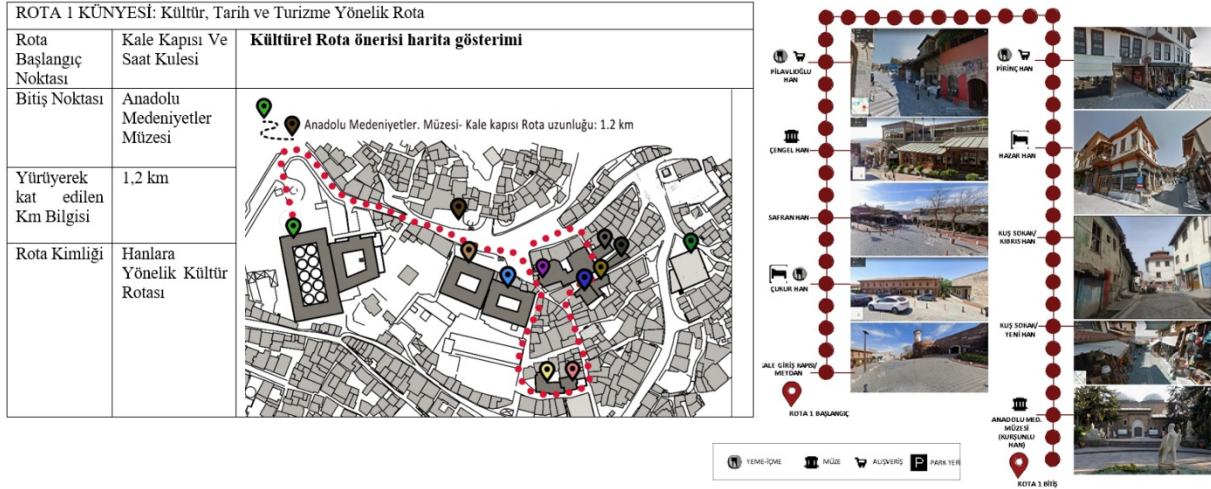
oluşturduğundan, bu hanların bilinirliğine yönelik bir rota oluşturulmasının, koruma çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Kültürel rotaların kentin tarihi yapısına değerek, turist ve kentlilerin algısını arttırmak amacıyla kurgulanması gerekmektedir (Nazifoğlu & Birir, 2019). Ülkemizde ve Avrupa’da bu anlayışla hazırlanmış rotaların başarılı olduğu, halkın bilinçlenmesine ve farkındalık sağlamasına yardımcı olduğuna yönelik veriler ışığında günümüzde atıl kalan ve bilinmeyen bu yapıların kentin tarihi yapısına değen bir rota oluşturularak korunmasına yönelik öneri hazırlanmıştır.

Ankara Hanlar Bölgesi: Kültürel Rota Önerileri

Rota Önerisi 1

Kurgulanan rota önerisi 1, tarihi turistik temaya sahip bir rotadır. Başlangıç noktası Kale Kapısı’dır. Bu nokta aynı zamanda taksi duraklarının yanını, kale kapısı ve çevre yapılar arasında, dar işinsal yollara açılmadan meydanlaşan en önemli odaktır. Taksi duraklarına yakınlığı, açık otoparkın yürüme mesafesinde olması gibi sebepler ile bu meydan başlangıç noktası olarak seçilmiştir (Şekil 5).

Kale surlarını gezmek ve devamında tarihi turistik bir gezi rotası yapmak isteyenler için kurgulanan bu rota, bölgede yürüme mesafesinde bulunan hanların tamamını görmeyi hedeflemektedir. Bu rota kapsamında mevcut otel işlevine sahip Çukur Han’da konaklama, Safran ve Çengel Han’da, müze olanağı bulunmaktadır. Rotanın izlenmesi ile ulaşılan Pilavlıoğlu Han, içinde barındırdığı atölyeler, antikacılar ve kafeleri ile hem alışveriş hem de dinlenme mekanı hizmeti vermektedir. Devamında tarihi çarşı içinden yürüyerek alışveriş- kafe olanakları olan Pirinç Han ve Butik Otel olan Hazar Han’a ulaşılmaktadır. Rotanın devamında Arı Sokak, Kuş Sokak ve sonrasında Hanlar Sokakta bulunan Kıbrıs Han ve Yeni Han’ın görülmesi ile rota tamamlanacaktır. Bu bağlamda terkedilmiş olan Kıbrıs Han, Rençber Han ve Yeni Han’ın rota kapsamında sahne sanatları için merkez, yazar ve okuyucu buluşma mekanları, dinlenme ve yeme içme mekanları, geçici müze alanları gibi işlevlerle donatılabileceği ve bu şekilde korunabileceği öngörülmüştür. Bu hanların görülmesinin ardından tekrar kale girişinde bulunan meydana dönmekte, antikacıların arasında geçilen bir yol üzerinden Anadolu Medeniyetler Müzesi ziyareti ile rota tamamlanmaktadır (Şekil 5).



Şekil 5. Rota 1 Künyesi Ve Rota Boyunca Görülen Duraklar

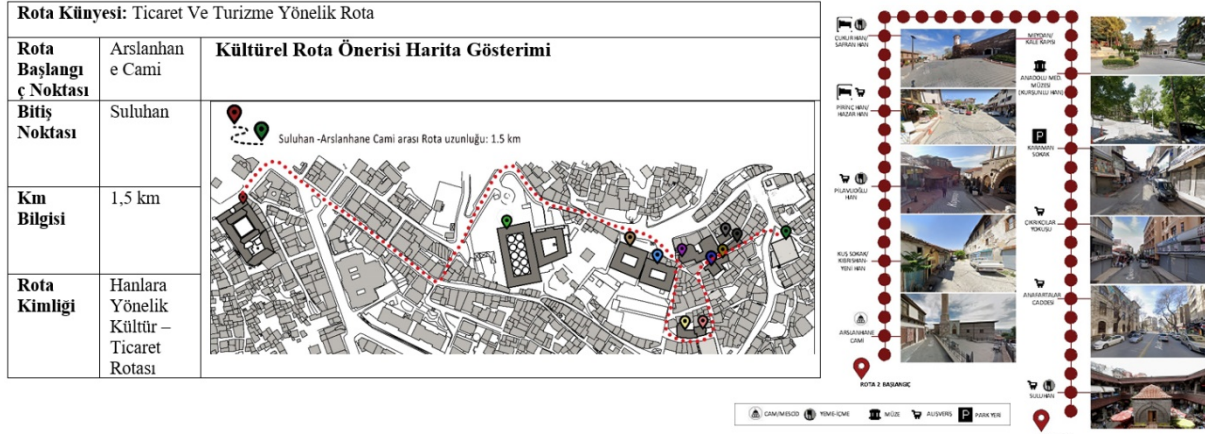
Tablo 3. Rota 1'e Yönelik Swot Analizi

Swot Analizi- Rota 1	
Güçlü yönler	Zayıf yönler
Önemli bir tarihi turistik merkez olması Turizme yönlendirilebilecek iş gücünün varlığı Yapıların yürüme mesafesinde olması Mevcut ticari turistik işlevlerin bulunması Bölgede bulunan Ahi Şerafettin Cami'nin Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bulunması Tarihi hanların çoğunlukla özgünlük değerini koruması Bozulmamış tarihi çevre ve doku Bölgede çok sayıda antikacı ve zanaatkarın bulunması Ulaşım hizmetlerinin yeterliliği, önemli merkezlere yakınlık	Bölge değerlerinin tanıtım sorunu Bölgenin geçmişte güvenilirliğine dair kötü ünü Yeterli otopark alanının olmayışı Finansman sorunları Bütüncül olarak koordine edilmeyen bölge esnafı Turizm bilincinin yeterince gelişmemiş olması Gece güvenliği sorunu Gece etkinliği kısıtı Gürültü sorunu
Fırsatlar	Tehditler
Kıbrıs Han, Rençber Han, Yeni Han'ın onarımı ile yeni işlevler önerilebilmesi Yenilenen etkinlik takvimi ile yerel halkın rotaya dahil edilebilmesi Bölgede bulunan antikacı, zanaatkar ve kafelerin rotaya eklenilerek kullanıcılarının artması Rotalara ekleme ya da çıkarma yoluyla 'Kendi rotanı kendin yap' uygulaması ile kullanıcıya yönelik yaşayan rota geliştirilebilmesi Kullanıcı profilinin çeşitliliği Aynı rota ile sanat, konaklama, ticaretin sağlanması	Bölgede ve yakınında yaşayan çevrenin projeye uyum sorunu Ekonomik sorunlar Yatırım için gerekli finansmanı sağlayamamak İlgili kurumlar ve mal sahipleri arasındaki işbirliğinin azlığı Yerli ve yabancı turist için dar bir etkinlik yelpazesinin olması

Rota Önerisi 2

Alternatif olarak önerilen ikinci rota kurgusunun ana temasını ticaret ve alışveriş oluşturmakta olup, bu rota ilk önerinin çevrede bulunan önemli odak noktalarının eklenerek geliştirilmesiyle üretilmiştir. Rotanın başlangıcı, açık otoparka yakın olan bölgenin önemli değerlerinden Arslanhane camii (Ahi Şerafettin Camii)'dir. Devamında Can Sokak, Kuş Sokak ve sonrasında Han Sokakta bulunan Kıbrıs Han ve Yeni Han izlenerek Arı Sokak üzerinde bulunan Piriñç

Han'a geçilmektedir. Piriñç Han restoran, sanat atölyeleri ve ticarethaneleri ile yerli ve yabancı turistlere alışveriş ve diğer hizmetlerin sağlanması için önemli bir duraktır. Hazar Han ve Pilavlıoğlu Han ile rotaya devam edildikten sonar Çukurhan ve Kadife Sokak üzerinden de Anadolu Medeniyetler Müzesi'ne gidilmektedir. Bu noktada alışveriş temasını güçlendirmek için Karaman Sokak, Çıkırkçılar Yokuşu ve Anafartalar Caddesi üzerinden Suluhan'a ulaşılarak rota tamamlanmaktadır (Şekil 6).



Şekil 6. Rota 2 Künyesi ve Rota 2 Boyunca Görülen Duraklar

Tablo 4. Rota 2'ye Yönelik Swot Analizi

Swot Analizi- Rota 2	
Güçlü yönler	Zayıf yönler
Tarihi turistik merkezde bulunması Mevcut yapı stoğunun bulunması Mevcut ticari turistik işlevlerin oluşu Tarihi hanların çoğunlukla özgünlük değerini koruması Çıkırkçılar Yokuşu kullanımının halen yoğun olması Çıkırkçılar Yokuşu ve Suluhanın toplumsal bellekte yerinin olması Halihazırda kullanılan güçlü bir ticaret aksının bulunması	Gece güvenliğinin bulunmaması Yeterli tanıtımın olmaması Ekonomik düzey farklılıkları Turizm bilincinin yeterince gelişmemiş olması Yürüme mesafesinin ana royata göre uzun olması Çıkırkçılar Yokuşunun hasta ve yaşlılar açısından ergonomik sorunlar barındırması Suluhan ve Çıkırkçılar Yokuşu arasında dinlenme mekanlarının bulunmaması Güvenlik sorunu Otopark sorunu
Fırsatlar	Tehditler

Bölge kalkınmasını sağlamak
Ticaret aksının güçlendirilmesi
Bilinirliğinin artırılması
Kullanıcı profilinin çeşitlenmesi
Mevcut mimari mirasın korunması
Aynı rota ile sanat, konaklama, ticaret ve yeni
önerilebilecek işlevler için potansiyel
barındırması

Bölgede ve yakınında yaşayan çevrenin projeye
uyum sorunu
Yatırım için gerekli bilinirliğin olmaması
İlgili kurumlar ve mal sahipleri arasındaki
işbirliğinin azlığı
Bölgeye dair yerleşmiş algının değişmemesi

Bu rota önerileriyle Hanlar Bölgesi'nin mevcut kültürel değerleri korunacak, kültür ve turizm odaklı yeni işlev verilen atıl kalmış hanların korunması ve bilinirliği sağlanacaktır. Mevcut geleneksel kültürel doku korunarak, bölgeye katılan yeni bir turistik aksın oluşmasıyla turizminin gelişmesi sağlanacaktır. Yeniden işlevlendirilmesi öngörülen hanlarda gerçekleşen sosyal ve kültürel etkinlikler ile kullanıcı profili genişleyecek ve bölgenin gece ve gündüz kullanım dengesi sağlanarak gece güvenliği sorunu çözülecektir. Yeni iş kolları açılması ile bölgenin kalkınması sağlanacak, yeni finansman kaynakları elde edilebilecektir. Bölgede gelişen turizm ve kullanıcı sayısının artması ile bölge bilinirliğinin artması sağlanacak, kalkınma ve sürekli koruma için önemli bir potansiyel oluşacaktır.

TARTIŞMA

Yapılan çalışmada, rota önerisine yönelik 2 güzergah belirlenmiş olup, her iki güzergahta da hanlar görülebilmektedir. Bunlardan ilki olan Rota 1; 1,2 km yürüme mesafesiyle hanlara yönelik kurgulanmış kültürel, turistik vurgulu bir rotadır. Bu rota ile hedeflenen bölgede var olan tarihi turistik potansiyelin açığa çıkarılması, güncel turizm anlayışının ilkeleri ile yeni kullanım alternatiflerinin oluşturulması ve bilinirliğinin sağlanmasıdır.

Rotanın tarihi doku içinde bulunması, önemli merkezlere yakın olması ve Ankara'nın önemli turistik merkezlerinden biri olması rotanın güçlü yönlerini oluşturmaktadır. Rota 1'in barındırdığı sorunlar ise fiziksel olarak yeterli otopark alanının olmayışı ve gece güvensizliği olup; bölge değerlerinin yeterince tanıtılmaması ve yapılacak projeler için finansman sorunu da diğer önemli problemlerini oluşturmaktadır. Bölgede bulunan ticari ve turistik yapıların büyük bir kısmı hava kararınca kapanmaktadır. Bu da bölgenin akşam yapılabilecek etkinlikler için uygun olmamasına neden olmaktadır. Bölgeyi ziyaret eden yerli ve yabancı turist için dar bir etkinlik yelpazesinin olması bir dezavantaj oluşturmaktadır.

Bölgede 2020 yılında yapılmış hanların bilinirlik yüzdelerine yönelik çalışmalar sonucunda, Kıbrıs Han, Renber Han ve Yeni Han'ın bilinirlik yüzdelerinin bölgenin diğer hanlarına oranla daha az olduğu tespiti yapılmıştır (Çakır vd., 2020). Bu çalışma verileri üzerine restorasyon gereken Kıbrıs Han, Rençber Han ve Yeni Han'ın sahne sanatları için merkez, yazar ve okuyucular için buluşma mekanları, dinlenme ve yeme içme mekanları ile geçici müze alanları gibi işlevlerle donatılabileceği ve bu şekilde gündüz ve gece kullanılarak korunabileceği öngörülmüştür. Bu mekanlarda düzenli

aralıklarla yenilenen etkinlik takvimi ile sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve diğer okulların kullanımının sağlanması; bölgenin yerel halkı için de sık kullanılan bir rota oluşturması mümkün görünmektedir.

Bununla birlikte bölgede çok sayıda bulunan antikacı, zanaatkar ve sanat atölyesini ziyaret için gelen yerli turistlerin de bu rotayı kullanarak alternatifler geliştirmesi mümkün görünmektedir. Bu bağlamda mobil uygulamalar üzerinden önerilen rotalara ekleme ya da çıkarma yapmanın mümkün hale getirilmesi ile; çeşitli tarih ve toplum kuruluşlarının; üniversite toplulukları ve ders kapsamında yapılan teknik gezi iştirakçilerinin düzenlediği 'kendi rotanı kendin yap' uygulaması gibi alternatifler üretilmesi de gerçekleştirilebilmektedir. Kullanıcıların tercihlerine göre rotanın yer yer değiştirilip dönüştürülmesi ile yaşayan, gelişen, canlı bir aks oluşturulması mümkün görünmektedir. Avrupa Konseyi (COE) tarafından tescillenen tematik ulusal ve uluslararası kültürel rotalarda olduğu gibi tur şirketleri ve tur rehberliği ile bölgeye ziyaretler yapılarak, ortak işbirlikleri ile sanat ve etkinlik takvimi oluşturularak bölgede gelişimine katkı sağlanabilmektedir. Benzer bir yaklaşımla kültürel rotanın tanıtım ve işlerliği arttırılabilmektedir.

Çalışma kapsamında önerilen 2. Rota ise 1,5 km. yürüme mesafesiyle ticaret ve turizmle yönelik bir rotadır. Bu rota Ahi Şerafettin Camisi, Ankara Hanlar Bölgesi hanlarını ve Suluhan'a bağlayan Çıkrıkçılar Yokuşunu da içine alarak genişletilmiş ticaret vurgulu bir rotadır. Rota 2 ile hedeflenen bölge ticaretinin gelişmesi ve kalkınmasının sağlanmasına yol

açacak, aynı zamanda tüm hanların da görülebilmesini sağlayacak yaşayan yeni bir ticari- turistik aks ortaya çıkarmaktır. Bu öneri ile aks üzerinde bulunan hanların restorasyon veya onarımlarının gerçekleşmesi ile Arslanhane Camisine çok yakın olan Kıbrıs ve Yeni Han'ın restorasyon ile yeni işlev verilerek çağdaş yaşama kazandırılması gerekliliği mevcuttur. Bu yapıların çevresinde bulunan atıl kalan diğer tescilli yapıların da böylelikle gerekli onarım ve restorasyonlar ile korunması, kültürel, sanatsal, gastronomik ve/veya turistik amaçla dönüşümü sağlanabilir. Mevcut mimari mirasın ve Çıkrıkçılar Yokuşu gibi toplumsal bellekte yeri olan bu ticaret aksının güçlendirilmesi, bilinirliğinin arttırılması ve kullanıcı profiline çeşitlenmesi bölgenin kalkınması, mimari mirasın korunması adına önemli bir avantaj sağlayacaktır. Rotaya ait riskler yürüme mesafesinin ana rotaya göre uzunluğudur. Çıkrıkçılar Yokuşu hasta, yaşlı ve engelli bireyler için çözülmesi gereken fiziksel / ergonomik sorunlar barındırmaktadır. Bunun yanı sıra gece güvenliği ve otopark sorunları da diğer rotada olduğu üzere çözülmesi gereken diğer sorunları oluşturmaktadır. Yukarıda bahsi geçen Likya yolunun kültürel rota olarak korunması ile birlikte 2004-2007 ve 2007-2010 yıl aralıkları karşılaştırılmış, turist sayısında önemli bir artış olduğu görülmüştür (Bastemur, 2011). Likya yolunun kültürel rota ile korunması ile rotada bulunan doğal ve kültürel değerlerin korunmasında ve tanıtılmasında gerçekleşen belirgin artışın, Ankara Hanlar Bölgesi rotaları için de gerçekleşmesi beklenmektedir.

SONUÇ

Ankara Hanlar Bölgesi tarihin birçok dönemine tanıklık etmiş, önemli bir ticari merkezken günümüzde turistik bir merkez olarak işlerliğini sürdürmektedir. Tarihte, ticari faaliyetlerin ve kervan yollarının uğrak noktası olan bu merkezin bünyesinde çok sayıda han mevcuttur. Ekonomik ve siyasi sebepler, doğal felaketler gibi birçok etmen sebebiyle günümüze ancak 12 adet han ulaşabilmiştir. Bu hanlardan Çukur Han, Safran Han, Çengel Han restore edilmiş, otel, müze ve ticari işlevlerle kullanılmaya devam etmiştir. Pirinç Han, Pilavlıoğlu Han, Bala Han da günümüzde sanat atölyesi, ticarethane, butik otel ve kafe işlevleriyle kullanılmakta ve tanınmaktadır. Ancak bu yapıların özgün olmayan yeni ekler, özgün haliyle uyumsuz müdahale ve kullanımlara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Çalışma alanında bulunan Rençber Han, Kıbrıs Han, Yenisaray Han ve Yeni Han'ın ise atıl duruma düşmemesi, yoğun bozulmalar ile yok olmaması için koruma ve onarım önlemlerinin alınmadığı; bu yapıların bir kısmının terk edildiği, bir kısmının ise depo gibi uygun olmayan işlevlerle kullanıldığı tespit edilmiştir. Kıbrıs Han'ın ise bakımsızlık sonucu köhneme sebebi ile önemli statik sorunları meydana geldiğinden yok olma sürecinin hızlandığı belirlenmiştir.

Ankara Hanlar Bölgesi'nin tarihe tanıklık ettiği, önemli kültürel ve mimari bilgi ve belge kaynağı olan bu yapılarının işlev devamı mümkün olmadığından, yeni işlevler ile çağdaş yaşama kazandırılarak korunması gerekmektedir. Bu bağlamda verilen işlevin bölgenin genel konjüktürüne uygunluğu

gerektiğinden; ticari, kültürel ve sanatsal işlevlerle bu hanların kullanımının sağlanacağı öngörülmekte; hanların bilinirliğinin ve ziyaret sayısının artırılması önem arz etmektedir. Bu çalışma ile, hanların kültür, sanat, ticaret işlevleri ile çok sayıda ziyaretçi tarafından ziyaretinin sağlanması, dolayısı ile korumaya finansman sağlanması için bir yöntem olarak kültürel rota kurgulanması önerilmiştir.

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde kurgulanan rota önerilerinin olası sorunları ve oluşabilecek tehtitlere rağmen değişen turizm anlayışının gerektirdiği müdahaleler ile bölge kalkınması ve tanıtılması için birer potansiyele dönüşme olanağının yüksekliği tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında belirlenen, öncelikle müdahale görmemiş olan Rençber Han, Kıbrıs Han, Yenisaray Han ve Yeni Han'ın; sonrasında ise diğer tüm hanların restorasyon ve onarım çalışması yapılması önem arz etmektedir. Bu hanların dönüşümü ve kullanımının; çevredeki diğer nitelikli yapılar için de onarım ve restorasyon olanağını sağlayacağı; bu yapıların da işlev verilerek niteliksiz işlevlerden arınarak korumaya yönelik işlevlerle çağdaş yaşamda kendilerine bir yer bulabilecekleri düşünülmektedir. Çevrenin bütüncül dönüşümünün kullanıcıyı olumlu etkileyeceği ve bu bölgeye ilgiyi artıracığı da Beypazarı tarihi kent merkezi gibi dönüşümlerle kıyaslanarak çok mümkün görünmektedir. Rotanın görünürlüğü ve bilinirliğini sağlanması da önem arz etmektedir. Bu bağlamda alınması gereken önlemlerden en önemlisi, kültür rotasının her bir varış noktasının tabela ve özel uyarıcılarla görünür

kılınması olup; daha öncesinde yapılan çalışmalarda (örneğin Likya yolu yürüyüş güzergahı tabela ve bilgilendirici işaretleri gibi) bu önlemin önemi tespit edilmiştir. Rotaların çalışma prensibinde çoğunlukla tanıtım ve bilgilendirme işbirliği büyük önem arz etmektedir. Bu noktada Belediye ve ilgili kamu kurumlarının resmi sayfalarında Ankara Hanları Kültür rotasının tanıtımının sağlanması; toplu taşıma durak ve araçları ile kentlinin görebileceği inceleyebileceği bilboard ve benzeri mecralarda tanıtımı sağlanmalıdır. Bununla birlikte mevcutta işlevi olmayan veya nitelikli bir işlev barındırmayan hanların, kültür rotası oluşumu kapsamında hedeflenen kültürel ve sanatsal etkinlikleri sağlayacak işlevlerle restorasyonu ve bu çalışma için oluşturulan planlama ekibinin halk ile işbirliği ve fikir alışverişi halinde olması da önem arz etmektedir. Kültür rotasında bulunan yapıların restorasyon ve onarım faaliyetleri için ilgili yapıların mal sahipleri ile işbirliği içinde olunmalı ve gerekli finansman sağlanması için program oluşturmalıdır. Kültür rotası güzergahı boyunca her bir varış noktasında mevcut aktivite tanımlanmalı, dans, sahne gösterileri, performanslar vb. faaliyetler için bir program oluşturulmalı ve bu program resmi ve gayri resmi mecralarda duyurulmalıdır. Kültür rotalarının çalışma prensiplerine uygun bir ziyaret yöntemi olarak görülen tur firmaları ile bilgilendirme toplantıları yapılarak, ziyaret takvimi oluşturulması, halkın gönüllü katılımı yanı sıra STK ve üniversitelerin tarih ve kültür kollarının, belirli dersler kapsamındaki teknik gezilerin bu rotalar kapsamında yapımına yönelik bilgilendirme ve teklifler

yapılmalıdır. Kültür rotasının tanıtımının, varış noktaları arası mesafelerin, kültürel ve sanatsal faaliyetlere ait takvimin ve benzeri gerekli tüm bilgilerin olduğu bir akıllı tablet ve telefon uygulamasının hazırlanması da olumlu bir dönüş sağlayacaktır. Yapılan kültürel faaliyet ve sanatsal aktivitelerin tarih ve saatlerinin, hazırlanan telefon uygulamalarında sürekli güncel tutulması sağlanmalıdır. Yapılan bu çalışmaların asıl amacının kültür varlıklarının korunması ve çağdaş yaşama doğru işlevlerle kazandırılması olduğu; turizmin ise bu uğurda finansman kaynağı olarak kullanıldığı unutulmamalı; turizmin tarihi çevre üzerinde sebep olabileceği alt ve üst yapı problemlerine yönelik tedbirler alınmalıdır.

- **Etik Metni:** Bu makalede araştırma sürecinde dergi yazım kurallarına yayın ilkelerine araştırma ve yayın etiği kurallarına dergi etik kurallarına uyulmuştur. Bu kurallara uyulduğuna dair yazar(lar) tarafından beyanda bulunulmuş ve COPE yayın ve mimarlık meslek etiği kurallarına uygun hareket edilerek çalışmanın bu etik değerler doğrultusunda tamamlandığı yazar(lar) tarafından kabul edilmiştir. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lar)a aittir. Dergimiz ve kurulları bir yükümlülük kabul etmez.
- **Yazar Katkı Oranı:** Bu çalışmada bütün yazarların katkı oranları eşittir.

KAYNAKÇA

- Aktüre, S. (1975). 17. yüzyıl başından 19. yüzyıl ortasına kadarki dönemde Anadolu Osmanlı şehrinde Şehirsell Yapının Değişme Süreci. *M.E-T.U. Journal Of The Faculty Of Architecture*, 1, 61.
- Aktüre, S. (1978). *19. Yüzyıl sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliğı.
- Bakırer, Ö., & Madran, E. (1984). Ankara Kent Merkezinde Özellikle Hanlar ve Bedestenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Tarih İçinde Ankara* (ss. 107-129).
- Bastemur, C. (2011, April 27-30). A New Destination For Alternative Tourism; Lycian Way. *Tourism in an Era of Uncertainty Rhodes Island Greece* (ss. 387-393).
- Culture Routes Society. (2020). *Routes*. Retrieved June 2, 2022, from <https://cultureroutesinturkey.com/tr/tum-rotalar/>
- Çakır, Z. G., Altınöz, G. B., & Özüduru, B. H. (2020). Ankara Hanlar Bölgesi'nin Mekansal Gelişimi Ve Bugünkü Kullanıcı Profillinin Değerlendirilmesi. *Tüba-Ked Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 20, 175-201. <https://doi.org/10.22520/tubaked.2019.20.010>
- Demirel, F., & Özçetin, Z. (2018). Celal Bayar Bulvarı Gürültü Haritalaması ve Karayolu Gürültüsünün Eğitim ve Sağlık Yapıları Özelinde Gürültü Etkilenme Analizi. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 13, 47-91. <https://doi.org/10.17365/TMD.2018.15>
- Durgun Şahin, Y. (2022). Ankara'nın Değişen Yüzünde Postane Binalarına Bütüncül Bir Bakış. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 25, 64-106.
- <https://doi.org/10.17365/TMD.2022.TURKEY.25.03>
- ICOMOS. (2008). Charte ICOMOS Des Itinéraires Culturels. http://www.ICOMOS.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0623812001536913379.pdf
- Işıklar Bengi, S., & Sağiroğlu, Ö. (2020). Kentin Değişen Yüzünde Ankara Mahmut Paşa Bedesteni. *Turkish Studies - Social Sciences*, 15(3), 1165-1183. <https://doi.org/10.29228/turkishstudies.40626>
- Madran, E. (1996). Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi. *Metu Journal Of Faculty Of Architecture*, 16(1-2), 59-97
- Nazifoğlu, B., & Birer, E. (2019). Yürünebilirlik Deneyiminin Alanya Üzerinden Okunması. *Uluslararası Hakemli Tasarım Mimarlık Dergisi*, 17, 1-32. <https://doi.org/10.17365/TMD.2019.25>
- Oygur, A. V. (2015, Mayıs 9). *Ankaramızı Tanıyalım*. Retrieved June 9, 2022, from <https://alivedatoygur.wordpress.com/2015/05/09/ankaramizi-taniyalim-4/>
- Öztürk, S., Işınkaralar, Ö., Yılmaz, D., & İhtiyar, M. (2020). Koruma Yaklaşımı Olarak Tarihi Bir Güzergâhin Kültür Rotasına Dönüştürülmesi: Kastamonu Örneğı. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 9(2), 144-159.
- Sevgi, S., & Eskici, B. (2020). Ankara Çengel Han'ın Müze Olarak Yeniden Kullanımının Koruma Yaklaşımları Bakımından Değerlendirilmesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 25, 118-139.
- Tunçer, M. (2013). Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Planı, Niteliğı Ve İptaline İlişkin Gerekçeler. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 10-34.



ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos Yıl: 2024 Sayı: 32 Yaz Dönemi

May / June / July / August Year: 2024 Issue: 32 Summer Term

Tunçer, M. (2013). Ankara'da Vakıf Mülkiyetindeki Bedesten ve Hanların Gelişimi ve Şehir Ekonomisinin Dönüşüm Süreci (15-20.YY). "*Vakıf Ve İktisat*" Temalı Vakıf Haftası Bildirisi (ss. 10-34).

Vehbi Koç Vakfı Ansiklopedisi. (2016). *Safranhan*. Retrieved June 9, 2022, from <https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Mekanlar/Kultur/Safranhan>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Ankara Ulus region has become an important trade center in history with the construction of many inns and shops around Mahmut Pasha Bedesten and the trade of sofas. Ankara inns region has witnessed many periods of history, while it was an important commercial center, it continues to operate as a touristic center today. There are many inns in this center, which has been a frequent destination for commercial activities and caravan routes in history. Due to many factors such as economic and political reasons and natural disasters, only 12 inns have reached today. **Aim:** The aim of this study is to propose a conservation method for the protection and operability of the inns that are currently functional in the Ankara Khans Region, as well as the inns that have not yet been included in the study, but remain idle despite being in the region. Changing habit of travel, contemporary comfort conditions, etc. the opportunity to consider the inns that have lost their actuality or originality for reasons, with the concept of cultural route, and to ensure that the inns produced in connection with historical routes in this geography, where there are trade routes with universal values, are considered worthy of research. **Method:** Within the scope of the study, in order to develop a conservation proposal with the cultural route method, the characteristics, definitions and examples of cultural routes were investigated. In this context, the theoretical framework of cultural routes, examples in Turkey were examined. The Ankara inns region, which is the study area, has been

examined and information such as the current status, functions or the reasons for not reaching the present day of the inns in the region are given. Cultural route suggestions for the area were made and SWOT analysis was made. In this context, the function of the structures in the current environment and how they should be preserved with the culture route method are discussed. **Findings and Results:** In study area; Çukur inn, Safran inn and Çengel inn were restored and continued to be used as a hotel, museum and commercial functions. Pirinç inn, Pilavlioglu inn, and Bala inn are also used and known for their art workshop, business, boutique hotel and cafe functions. However, it has been determined that these structures are exposed to new non-original additions, incompatible interventions and uses with their original form. On the other hand, protection and repair measures were not taken to prevent Rençber inn, Kıbrıs inn, Yenisaray inn and Yeni inn in the study area from falling into idle state and not being destroyed by intense deterioration; It was determined that some of these structures were abandoned and some of them were used for inappropriate functions such as warehouses. It has been determined that the disappearance process of the Kıbrıs inn has accelerated as important static problems have occurred due to the ruined as a result of neglect. In the study, 2 cultural routes were proposed for the holistic preservation of the buildings. The first of these is Route 1; It is a route with cultural and touristic emphasis, designed for inns, with a walking distance of 1.2 km. The main purpose of this route is to reveal the historical touristic potential in the targeted region, to create new

usage alternatives with the principles of current tourism understanding and to raise awareness. The 2nd Route proposed within the scope of the study is 1.5 km. It is a route for trade and tourism with walking distance. This route is including the Ahi Şerafettin Mosque, the inns of the Ankara inns region, the Çıkırıçılar yokuşu and the Suluhan. The aim of Route 2 is to create a new commercial-touristic axis that will lead to the development of regional trade, and that will also make possible all inns to be seen. With this propose of the routes, it is necessary to restore or repair the inns on the axis and bring the Kıbrıs and Yeni inn, which is very close to the Arslanhane mosque, to modern life by giving it a new function with restoration. In this way, other registered and idle structures around these monuments can be protected with necessary repairs and restorations, and transformed for cultural, artistic, gastronomic and/or touristic purposes. Strengthening the existing architectural heritage and this trade axis, which has a place in the social memory such as the Çıkırıçılar yokuşu, increasing its awareness and diversifying the user profile will provide an important advantage for the development of the region and the protection of the architectural heritage. When the data obtained are evaluated, it has been determined that the possibility of turning into a potential for the development and promotion of the region with the interventions required by the changing tourism understanding despite the possible problems and threats that may arise.